

Manifest från skrämda ekonomer

Första undertecknare: Philippe Askenazy (CNRS) ; Thomas Coutrot (vetenskaplig rådgivare ATTAC) ; André Orléan (CNRS, EHESS, ordförande Franska föreningen i politisk ekonomi); Henri Sterdyniak (OFCE).

Kriser och skulder i Europa: 10 pseudo ”tydliga fakta” och 22 åtgärder för att ta debatten ur återvändsgränden

Introduktion

Världsekonomin återhämtning som har möjliggjorts av en massiv tillförsel av allmänna medel till ekonomin (alltifrån USA till Kina) är verklig men ömtålig. En kontinent ligger efter, Europa. Att igen finna vägen till tillväxt är inte längre dess prioriterade politik. Europa har valt en annan väg: kamp mot offentliga underskott.

Inom Europeiska unionen (EU) är underskotten förvisso höga – 7 % i genomsnitt 2010 – men denna siffra är mycket lägre än 11 % i USA. Medan amerikanska stater, vars ekonomier är större än Greklands som t.ex. Kalifornien, i praktiken är bankrutta har finansmarknaderna i de europeiska länderna bestämt sig för att spekulera i suveräna underskott, särskilt i länderna i södra Europa. Fakta är att Europa är fångad i sin egen institutionella fälla. Stater måste låna från privata finansiella institutioner, som erhåller billiga kontanter från Europeiska centralbanken (ECB). Konsekvensen blir att marknaderna sitter på nyckeln för att finansiera stater. I detta sammanhang ger bristen på europeisk solidaritet upphov till spekulation och ett misstroende som förstärks av ”rating” firmors betygssättning.

Moody’s nedgradering av Greklands betyg 15 juni fick de europeiska ledarna att på nytt använda ordet ”irrationell”, ett ord som de använde väldigt mycket i början av bolånekrisen. På liknade sätt upptäcker vi nu att Spanien hotas mycket mer av sin ömtåliga tillväxtmodell och dess banksystem än av dess offentliga underskott.

För att ”återförsäkra marknader” har i all hast en stabiliseringsfond för euron satts upp, och drastiska planer utan åtskillnad för att skära i de offentliga utgifterna lanserats över hela Europa. Offentligt anställda är de som drabbas först, inklusive i Frankrike där en ökning av deras pensionsbetalningar är en förtäckt sänkning av lönen. Antalet offentligtanställda sjunker överallt, vilket hotar den offentliga välfärden. Socialförsäkringsförmåner reduceras kraftigt från Nederländerna till Portugal liksom i Frankrike med den nuvarande pensionsreformen. Arbetslöshet och brist på anställningstrygghet kommer med nödvändighet att öka de närmaste åren. Dessa åtgärder är oansvariga från ett politiskt och socialt perspektiv och även i strikt ekonomiska termer.

Denna politik, som tillfälligtvis har minskat spekuleringen, har redan fått många negativa sociala konsekvenser i många europeiska länder. Särskilt drabbas de unga, löntagare och de mest utsatta. Det kommer slutligen att skapa spänningar i Europa och därmed hota själva den europeiska konstruktionen, vilket är mycket mer än ett ekonomiskt projekt. Ekonomin antas tjäna byggandet av en demokratisk kontinent, som är fredlig och förenad. Istället påtvingas alla en form av marknadsdiktatur, och särskilt nu i Portugal, Spanien och Grekland, tre länder som var diktaturer i början av 70-talet bara fyra årtionden bak i tiden.

Oavsett om det tolkas som ”önskan att återförsäkra marknaderna” från skrämde regeringar eller som en förevändning för att påtvinga val som drivs av ideolog så kan inte underkastelse till diktatur accepteras, eftersom en diktatur har bevisat sin ekonomiska ineffektivitet och

destruktiva potential både på den politiska och sociala nivån. En verklig demokratisk debatt om den ekonomiska politikens val måste öppnas i Frankrike och Europa. De flesta ekonomer som deltar i den allmänna debatten gör så för att rättfärdiga och rationalisera sin politiska underkastelse till de finansiella marknadernas krav. Det måste medges att alla regeringar måste improvisera keynesianska stimulansplaner, och ibland även nationalisera banker temporärt. Men de vill stänga en sådan parentes snabbt. Det nyliberala paradigmet är fortfarande det enda som erkänns som legitimt trots dess uppenbara misslyckande. Baserat på antagandet om effektiva kapitalmarknader förfäktar paradigmet minskade offentliga utgifter, privatisering av offentliga tjänster, flexibla arbetsmarknader, liberaliserade handels-, finansiella och kapitalmarknader, ökad konkurrens vid alla tillfällen och vid alla tider...

Som ekonomer är vi skrämda över att se att alla dessa policies fortfarande finns på dagordningarna och att deras teoretiska fundament inte ifrågasätts. Argumenten som har använts under de senaste 30 åren för att guida valen i den europeiska ekonomiska politiken har underminerats av fakta. Krisen har klätt av den dogmatiska och ogrundade naturen av alla hävdade "uppenbara fakta" som repeteras *ad nauseum* av politiker och deras rådgivare. Oavsett om det är effektiviteten eller rationaliteten hos de finansiella marknaderna, eller behovet att skära i utgifterna och minska skulden eller att stärka "stabilitetspakten" måste dessa "uppenbara fakta" granskas och mångfalden av olika ekonomiska politiska val visas. Andra val är möjliga och önskvärda förutsatt att den finansiella industrins snara om den offentliga politiken knyts upp.

Vi erbjuder i fortsättningen en kritisk presentation av tio olika antagande som fortfarande inspirerar beslut av offentliga myndigheter över hela Europa varje dag trots de häftiga tillkortakommande och brister som finanskrisen och dess efterföljd resulterat i. Dessa är pseudo "uppenbara fakta" som i själva verket är orättvisa och ineffektiva åtgärder mot vilka vi ställer 22 motförslag som vi vill föra upp till debatt. Var och en av åtgärderna stöds nödvändigtvis inte av alla av oss som har skrivit under manifestet, men de måste behandlas seriöst om vi vill ta Europa ut ur återvändsgränd.

Pseudo "uppenbart faktum" 1: Finansmarknaderna är effektiva

Det finns idag ett uppenbart faktum. De finansiella marknaderna spelar en avgörande roll för ekonomins sätt att fungera. Det är resultatet av en lång process som började i slutet på 70-talet. Hur den än mäts så innebär denna process ett tydligt brott både kvantitativt och kvalitativt med tidigare årtionden. Under de finansiella marknadernas tryck så har den övergripanden regleringen av kapitalismen förändrats i grunden och givit upphov till en ny form av kapitalism som vissa har kallat en "patrimoniell kapitalism", "finansiell kapitalism" eller "nyliberal kapitalism".

Det teoretiska rättfärdigandet för dessa mutationer är antagandet om de finansiella marknadernas informationseffektivitet (eller hypotesen om effektiva marknader). Enligt denna är det viktigt att utveckla finansiella marknader för att försäkra sig att dessa fungerar så fritt som möjligt, därför att de är den enda mekanism som tillåter en effektiv fördelning av kapitalet. Den politik som har förts under de senaste 30 åren är förenlig med denna rekommendation. Syftet har varit att skapa globala integrerade marknader på vilka alla aktörer (företag, hushåll, stater, finansiella institutioner) kan utbyta alla typer av värdepapper (aktier, obligationer, skuldsedlar, derivat, valutor) för alla förfallodagar (på lång, medium och kort sikt). Finansmarknaderna har kommit att efterlikna de "friktionsfria" marknaderna i läroböckerna dvs den ekonomiska diskussionen har lyckats skapa verkligheten. Marknader som blir mer och mer "perfekta" i den huvudsakliga användningen av begreppet har fått analytiker att tro att det finansiella systemet har blivit mycket mer stabilt än det varit tidigare. Den "stora måttlighetsperioden" – perioden av ekonomisk tillväxt utan tillväxt i löner i USA mellan 1990 till 2007 – tycks bekräfta denna uppfattning.

Till och med idag tror G20 att de finansiella marknaderna är den bästa mekanismen för att fördela kapitalet. Finansmarknadernas överordnade ställning och integritet förblir det slutliga målet för den nya finansiella reglering som är på gång. Krisen tolkas inte som en oundviklig följd av logiken med avreglerade marknader, men som en effekt av ohederlighet och ansvarslöshet hos några av de finansiella aktörerna som bristfälligt reglerats av regeringarna.

Men krisen har påvisat att marknaderna inte är effektiva och att de är oförmögna att fördela kapitalet effektivt. Konsekvenserna av detta i termer av reglering och ekonomisk politik är vittomfattande. Teorin om effektivitet grundas på idén att investeraren söker och finner den mest tillförlitliga informationen i värderingen av projekt som konkurrerar om finansiering. Enligt teorin så uttrycker priset som formas på marknaden investerarnas värdering och syntes av all tillgänglig information på marknaden. Den är därför en god uppskattning av det sanna värdet av värdepapper. Detta värde antas summera all information som behövs för den ekonomiska aktiviteten liksom det sociala livet. Sålunda investeras kapitalet i de mest vinstgivande projekten och utesluter de ineffektiva. Detta är den centrala idén i teorin: finansiell konkurrens alstrar rättvisa priser, som ger tillförlitliga signaler till investerarna och en effektiv vägledning för ekonomisk utveckling.

Men krisen har bekräftat olika kritiska dokument som kastar tvivel över detta antagande. Finansiell konkurrens leder inte nödvändigtvis till rättvisa priser. Istället det motsatta, finansiell konkurrens leder oftast till instabilitet, överdrivna priser och irrationella förändringar som finansbubblor.

En avgörande brist i teorin om effektiva kapitalmarknader är att den överför teorin som används för vanliga varor och tjänster till finansmarknaderna. På varu- och tjänstemarknaderna är konkurrensen delvis självreglerande under vad som kallas "lagen" om tillgång och efterfrågan. Om priset för en vara stiger ökar producenterna sin produktion och köparna minskar sin efterfrågan. Som en konsekvens minskar priset och går tillbaka till en jämlikhetsnivå. Med andra ord när priset på en vara stiger tenderar motverkande krafter att förhindra och återställa ökningen. Konkurrensen skapar vad som kallas "negativ feedback" dvs återverkande krafter som verkar motsatt riktning från den första chocken. Idén om effektivitet är hämtad från en direkt överföring av denna mekanism till de finansiella marknaderna.

Emellertid är situationen för de senare mycket olik. När priset ökar kan man vanligtvis observera en ökning i efterfrågan och inte en minskning! I praktiken så betyder ett högre pris för de som äger värdepapper till ökad avkastning på grund av värdeökningen. Prisökningen attraherar således nya köpare vilket ytterligare förstärker uppgången. Löftet om bonus får handlare att ytterligare anstränga sig. Detta är fallet till händelsen, som är oförutsebar men oundviklig, inträffar. Den leder till förlorade förväntningar och kraschen. Detta flockfenomen kan sägas vara en process av "positiv feedback" vilket förvärrar de ursprungliga obalanserna. Detta är vad en spekulativ bubbla består av, ett ständigt ökat pris som göder sig självt. En sådan process leder inte till rättvisa priser utan istället till bristfälliga priser.

Som en konsekvens kan inte de finansiella marknadernas dominans leda till någon slags av effektivitet. Det är t.o.m. värre. Det leder till ett ständigt tillstånd av instabilitet, som visas tydligt av den återkommande serien av bubblor som vi upplevt under de senaste 20 åren: Japan, Sydostasien, Internet, framväxande marknader, fastigheter och värdepapper. Den finansiella instabiliteten speglas i de väldiga svängningarna i börsvärden, vilket inte har någon relation till ekonomins grunder. Denna instabilitet med ursprung i den finansiella sektorn sprider sig till den verkliga ekonomin med många mekanismer.

För att minska ineffektiviteten och instabiliteten på finansmarknaderna föreslår vi följande fyra åtgärder:

1. Att strikt avgränsa de finansiella marknaderna och finansiella aktörers aktiviteter, förbjuda banker att spekulera i sina egna tillgångar för att förhindra uppkomsten av bubbler och krascher.
2. Att minska likviditeten och destabiliserande spekulation genom kontroll av kapitalrörelser och skatt på finansiella transaktioner.
3. Att begränsa finansiella transaktioner till sådana som fyller behoven i den verkliga ekonomin (t.ex. CDS bara till innehavare av försäkrade värdepapper etc.).
4. Sätta ett tak för handlares förtjänster.

Pseudo ”uppenbart faktum” 2: De finansiella marknaderna bidrar till ekonomisk tillväxt.

Den finansiella integrationen har väldigt ökat kapitalet makt därför att den förenar och centraliserar den kapitalistiska egendomen globalt. Den bestämmer avkastningsnivåer som allt kapital kräver. Idén har varit att de finansiella marknaderna skulle ersätta finansiering av investeringar av banker. Men detta projekt har misslyckats för idag på det hela taget är det företaget som finansierar aktieägarna istället för tvärtom. Styrningen av företaget förändrades hur som helst i grunden för att möta behoven av marknadens avkastningsnivåer. Med ökningen av aktievärdet har ett nytt synsätt på företaget och dess förvaltning utvecklats med innebörden att företaget betraktas som enhet till tjänst för aktieägarna. Operatörerna av offentligt noterade företag har idag som första och exklusiva uppdrag att tillfredsställa sina aktieägares önskan att berika sig. Som en konsekvens betar de sig inte längre som löneanställda p.g.a kraftiga uppsving i sina inkomster. Som det argumenteras inom ”agency”-teorin så är syftet att försäkra sig att ledningens intressen sammanfaller med aktieägarnas.

Avkastningskrav på 15 till 24 % har nu blivit gängse som finanskapitalet påtvingar företag och anställda. Likviditeten är verktyget för denna makt, då det tillåter otillfredsställda investerare att omedelbart vända sig någon annanstans. Ställd inför denna makt har löntagarnas intressen och det politiska självbestämmandet blivit marginaliserat. Obalansen leder till oskäliga krav på vinst, vilket håller tillbaka ekonomisk tillväxt och leder till ständigt ökade inkomstskillnader. För det första förhindrar avkastningskraven starkt investeringar. Ju högre avkastning som krävs ju svårare blir det att hitta projekt som är konkurrenskraftiga nog att möta dessa krav. Investeringsnivån förblir låg i Europa och USA. För det andra leder avkastningskraven till ett konstant tryck på att pressa ned löner och köpkraft, vilket inte gynnar efterfrågan. Det parallella tyglandet av investeringar och konsumtion leder till låg tillväxt och en endemisk arbetslöshet. Denna trend har motverkats i de anglo-saxiska länderna genom ökning av hushållens skulder, och genom tillgångsbubblor som skapar en inbillad rikedom, men som har tillåtit konsumtionstillväxt utan löneökningar, men som slutat i krascher.

För att eliminera den negativa effekten av finansiella marknader på den ekonomiska aktiviteten förslår vi följande tre åtgärder:

5. Att väsentligt förstärka motkrafter inom företagen för att tvinga ledningarna att ta hänsyn till alla aktieägares intressen.
6. Att väsentligt öka beskattningen av mycket höga inkomster för att motarbeta begäret efter ohållbara avkastningar.
7. Att minska beroendet av företaget gentemot de finansiella marknaderna och utveckla en offentlig kreditpolitik (gynnad ränta för prioriterade sociala och miljöskyddsaktiviteter)

Pseudo ”uppenbart faktum” 3: Marknaderna värderar korrekt staternas skuldbetalningsförmåga.

Enligt anhängarna till de effektiva kapitalmarknaderna tar marknadsaktörerna i beaktande den objektiva situationen för staters offentliga finanser när de värderar riskerna för att köpa/sälja statsobligationer. Om vi tar fallet med Greklands skuld så förlitar sig de finansiella operatörerna och policyrådgivare uteslutande på finansiella värderingar när läget bedöms. Sålunda, när den krävda räntenivån steg till 10 % slog alla fast att riskerna för konkurs var överhängande. Om investerarna kräver en sådan riskpremium betydde detta att faran var extrem.

Detta är ett djupt misstag om man har förstått den sanna naturen av de finansiella marknadernas värderingar. Då denna marknad inte är effektivt alstrar den priser som är helt avkopplade från ekonomins grunder. Under dessa omständigheter är det oskäligt att helt förlita sig på de finansiella marknadernas värderingar för att bedöma en situation. Att värdera värdet på ett finansiellt värdepapper är inte jämförbart med att mäta en objektiv kvantitet, som t.ex. uppskatta vikten av ett föremål. Ett finansiellt värdepapper är ett krav på framtida inkomst. För att kunna värdera det måste man anta hur framtiden kommer att se ut. Det är fråga om en bedömning, inte om en objektiv åtgärd. Vid tillfället t är framtiden inte på något sätt förutbestämd. I handelsrummen är framtiden vad aktörerna föreställer sig att den skall bli. Ett finansiell pris är resultatet av en bedömning, en tro, en vadslagning om framtiden. Det finns inga garantier att marknadens värderingar på något sätt skulle vara överlägsna andra former av värderingar.

Framförallt är inte en finansiell värdering neutral. Den påverkar föremålet som skall utvärderas, den startar och bygger den framtid som den föreställer sig. Rating-företag spelar en viktig roll för att bestämma räntenivån på obligationsmarknader genom att sätta betyg som är starkt subjektiva, om de inte drivs av en önskan att underblåsa instabilitet som en källa för spekulation. När ett rating-företag nedvärderar betyget på en stat ökar den ränta som krävs av finansiella aktörer för att komma över värdepapper ur denna stats skuld och därmed ökar de risken för den bankrutt de varnat för.

För att minska risken för marknadens psykologi i att finansiera en stat föreslår vi två åtgärder:

8. Rating-företag skall inte tillåtas godtyckligt påverka räntenivån på obligationsmarknaderna genom att nedvärdera betyget på en stat.

8a. Stater skall befrias från hotet från de finansiella marknaderna genom att bli garanterade uppköp av offentliga värdepapper av ECB.

Pseudo ”uppenbart faktum” 4: Den kraftiga ökningen i offentlig skuldsättning är resultatet av för stora utgifter.

Michel Pebereau, en av gudfäderna i det franska banksystemet, beskrev 2005 i en av alla dessa officiella *ad hoc* rapporter Frankrike som ett land som naglats fast vid en skuld och som offrar framtida generationer genom att spendera pengar på hänsynslösa sociala utgifter. Staten blir allt mer skuldsatt liksom en far som dricker alkohol utan reson. Detta är visionen som vanligen hamras ut av de flesta publicister. Men ändå är det så att den nuvarande explosionen av den offentliga skuldsättningen i Europa och världen beror på något som är mycket annorlunda. Utköpsplanerna i den finansiella sektorn är huvudsakligen föranledda av den recession som orsakades av bank- och finanskrisen 2008. Den genomsnittliga offentliga underskottet inom euroområdet var 0,6 % av bruttonationalprodukten (GDP) 2007, men krisen har ökat detta till 7 % 2010. Under samma tid har den offentliga skulden ökat från 66 % till 84 % av GDP.

Ökningen av den offentliga skulden var till en början före recessionen blygsam. Den härstammade huvudsakligen inte från en ökad trend av offentliga utgifter – tvärtom som en proportion av GDP var de offentliga utgifterna stabila eller minskande i EU sedan 1990-talets

början – men från fall i offentliga inkomster som berodde på svag ekonomisk tillväxt under perioden och kontra-revolutionära skattereformer som genomförts av de flesta regeringar under de senaste 25 åren. I det längre perspektivet har skattelättnader ständigt blåst upp en ökande skuld från en recession till en annan. Sålunda uppskattade en fransk parlamentsrapport nyligen kostnader för skattelättnader som beviljats mellan 2000 -2010 till 100 miljarder euro utan att räkna in minskningen i sociala bidrag (30 miljarder euro) och andra ”skattekostnader”. Eftersom en skatteharmonisering inte har skett har staterna i Europa engagerat sig i skattekonkurrens, lägre skatt på företag, höga inkomster och tillgångar. Den relativa vikten av dessa åtgärder varierar från land till land och ökningen i den offentliga skuldsättningen och skuldkvoten som ägt rum överallt i Europa under de senaste 30 åren är i första hand inte resultatet av en ökning av de offentliga utgifterna. Denna diagnos öppnar utan tvekan upp för andra vägar än mantrat om att minska de offentliga utgifterna, som repeteras *ad nauseum*, för att kunna minska den offentliga skuldsättningen.

För att återupprätta en allmän debatt om ursprunget till den offentliga skulden och således även verktygen för att bota den föreslår vi följande åtgärd:

9. Att genomföra en offentlig revision av den offentliga skulden för att bestämma dess ursprung och för att identifiera de viktigaste innehavarna av skuldsedlar och värdet som dessa belöper sig till.

Pseudo ”uppenbart faktum” 5: De offentliga skulderna måste skäras ned för att minska den offentliga skulden.

Även om en del av den offentliga skulden delvis skulle bero på en ökning av offentliga utgifter är en nedskärning av utgifterna inte nödvändigtvis en lösning. Det är nämligen så att den offentliga skuldens dynamik har litet gemensamt med hushållens motsvarande. Makroekonomi kan inte reduceras till en fråga om hushållens ekonomi. Skuldens dynamik beror i all sin enkelhet av åtskilliga faktorer: nivån på det ursprungliga underskottet men också på spridningen i räntenivåer och den nominella tillväxten i ekonomin.

För om den senare är lägre än räntenivån kommer skulden att öka mekaniskt på grund av ”snöbollseffekten”. Mängden räntebetalningar exploderar liksom det totala underskottet (inklusive räntan på skulden). Således i början av 90-talet under den starka francen’s politik, som fördes av Beregovoy och som upprätthölls trots recessionen 1993-94, resulterade denna i räntenivåer högre än tillväxttakten. Detta förklarar den kraftiga ökningen av skulden under denna period. Samma mekanism orsakade ökningen av skulden under första halvan av 80-talet som en resultat av den nyliberala revolutionen och den räntepolitik som fördes av Roland Reagan och Margret Thatcher. Men den ekonomiska tillväxten i sig självt är inte oberoende av offentliga utgifter. I det korta perspektivet håller existensen av stabila offentliga utgifter tillbaka storleken på recessionen (genom ”automatiska stabilisatorer”). I det längre perspektivet stimulerar offentliga investeringar (utbildning, hälsa, forskning, infrastruktur...) tillväxten. Det är fel att säga att ett offentligt underskott ökar skulden eller att en minskning av utgifterna reducerar skulden. Om en minskning av underskottet tynger ned den ekonomiska aktiviteten så gör detta skulden ännu större. Nyliberala nyhetsanalytiker har pekat på att några länder (Canada, Sverige, Israel) har åstadkommit mycket drastiska justeringar i sina offentliga balanser under 90-talet, vilket har följts av en omedelbar uppgång i tillväxten. Men detta är bara möjligt om justeringen berör ett enskilt land, som snabbt återtar konkurrensförmågan gentemot sina medtävlare. Det är uppenbart att europeiska anhängare av strukturella justeringar glömmer att de europeiska länderna är de huvudsakliga kunderna och konkurrenterna för andra europeiska länder, och att EU på det hela taget är en ganska så slutna ekonomi. Den enda effekten på samtidig och massiv minskning av de offentliga utgifterna i alla EU-länder kommer att bli en förvärrad recession, som således ytterligare ökar den offentliga skulden.

För att undvika en finanspolitik som skapar en social och politisk katastrof föreslår vi följande två åtgärder för diskussion:

10. Nivån på sociala skyddsnät (arbetslöshetsunderstöd, bostadsbidrag etc) måste upprätthållas, eller t.o.m. förbättras.

11. Offentliga utgifter för utbildning, forskning, investeringar i miljöomställning, etc., måste utökas för att sätta upp villkoren för en uthållig tillväxt och för att få ett snabbt fall på arbetslösheten.

Pseudo "uppenbart faktum" 6: Den offentliga skulden lägger bördan på våra barnbarn.

Det finns ett annat vilseledande påstående som förväxlar hushållsekonomin med makroekonomin, nämligen att den offentliga skulden skulle vara ett kvarhållande av rikedom på bekostnad av framtida generationer. Den offentliga skulden är en mekanism för överförande av rikedom, men huvudsakligen från vanliga skattebetalare till aktieägare.

I praktiken på basis av tron (som sällan dokumenterats) att lägre skatter stimulerar tillväxt och ökar de offentliga inkomsterna utan begränsning har europeiska länder sedan 1980-talet imiterat USAs skattepolitik. Nedskärningar i skatter och sociala avgifter har blivit mer utbredda (på företagsvinster, på höga inkomster hos de rikaste, på egendom, på arbetsgivaravgifter...), men dessa åtgärders påverkan på den ekonomiska tillväxten har varit mycket osäker. Som en konsekvens har dessa anti-fördelningsmässiga skatteåtgärder i allt högre grad förvärrat både sociala ojämlikheter och offentliga underskott.

Denna skattepolitik har tvingat regeringarna att låna från rika hushåll och de finansiella marknaderna för att kunna täcka de uppkomna underskotten på detta sätt. Detta skulle kunna kallas "jackpot effekten". Med pengar som sparats på deras skattebetalningar har de rika fått möjlighet att tillägna sig räntebärande skuldebrev som givits ut för att finansiera offentliga underskott som orsakats av skattesänkningarna... Den offentliga skuldtjänsten i Frankrike representerar 40 miljarder euro per år, vilket är nästan lika mycket som tas in på inkomstskatten. Denna *tour de force* är ännu mera häpnadsväckande när man vet att de politiska ledarna lyckats övertyga allmänheten att de anställda, pensionärerna och de sjuka är ansvariga för den offentliga skulden.

Sålunda är ökningen av den offentliga skulden i Europa och USA inte resultatet av en expansiv keynesiansk politik, eller expansiv socialpolitik, men mycket mera en politik för de lyckliga få: lägre skatter och bidrag ökar den disponibla inkomsten för dem som behöver det minst, och vilka som resultat kan öka sina investeringar i skuldsedlar som betalas tillbaka med ränta med en skatteinkomst som betalas av alla skattebetalare. I sin helhet har en mekanism för en uppåtriktad fördelning satts upp, från de lägre till de högre klasserna via den offentliga skulden och med den privata räntan alltid som pådrivare.

För att höja de offentliga finanserna i Europa och Frankrike så föreslår vi följande två åtgärder:

12. Att återupprätta en starkt omfördelande natur på den direkta inkomstskatten (ta bort skattelättnader, införa nya skattesteg, och öka progressiviteten i skatteskalen...).

13. Ta bort skattebefrielser i företag som har en otillräcklig effekt på sysselsättningen.

Pseudo "uppenbart faktum" 7: Vi måste försäkra de finansiella marknaderna för att kunna finansiera den offentliga skulden.

På den globala nivån måste ökningen av den offentliga skulden analyseras tillsammans med processen av finansialisering. Som ett resultat av den fullskaliga liberaliseringen av kapitalrörelserna under de senaste 30 åren har de finansiella intressena kraftigt stärkt sitt grepp om ekonomin. Stora företag förlitar sig allt mindre på lån och krediter utan i ökad utsträckning på finansmarknaderna. Hushållen har också sett en ökad andel av sitt sparande dräneras för att finansiera pensionen genom olika investeringsprodukter och i vissa länder genom finansiering av bostäder (inteckningslån). Portföljförvaltare försöker att sprida riskerna genom att investera i offentliga värdepapper utöver privata aktier. Sådana offentliga obligationer var lätta att finna eftersom regeringarna har fört en likartad politik som har lett till stora underskott: hög räntenivå, skattesänkningar på höga inkomster, massiv stimulans för att hushållen skulle spara i pensionsfonder etc.

På EU-nivån har finansialiseringen av den offentliga skulden skrivits in i fördragen. Alltsedan Maastrichtfördraget är centralbankerna förbjudna att direkt finansiera medlemsstaterna, vilka måste söka efter finansiärer på de finansiella marknaderna. Denna "monetära bestraffning" har åtföljts av en process av "finansiell avreglering", vilket är direkt motsatt den politik som sattes in efter den Stora Depressionen på 1930-talet. Den senare bestod av "finansiellt undertryckande" (dvs hårda restriktioner i friheten att agera på finansmarknaden) och "fria valutor" (slut på guldmyntfoten). Syftet med EU-fördragen är att underkasta medlemsstaterna, som antas vara alltför spendersamma, finansmarknadernas disciplin, vilka antas av sin egen natur vara effektiva och allvetande.

Följden av detta doktrinära val är att ECB inte längre har en direkt rätt att teckna offentliga obligationer som ges ut av medlemsstaterna. Berövat från skyddet av att alltid kunna finansieras av centralbanken har de sydliga medlemsländerna utsatts för spekulativa attacker. Det måste tillstås att ECB under de senaste månaderna har köpt regeringsobligationer till marknadens räntenivåer för att lätta på spänningarna på den europeiska obligationsmarknaden, något som banken alltid vägrat göra i namnet av hårdnackad ortodoxi. Men ingenting säger att detta är tillräckligt om skuldskrisen förvärras och om marknadsräntorna löper amok. Den monetära ortodoxin utan vetenskaplig grund kan då bli svår att upprätthålla.

För att angripa problemet med skulden föreslår vi två åtgärder:

14. Att bemyndiga ECB att direkt finansiera europeiska stater till en låg ränta för att lossna på de finansiella marknadernas tvångströjor (eller att kräva att kommersiella banker att teckna regeringsutgivna obligationer).

15. Om nödvändigt omstrukturera den offentliga skulden t.ex. genom att lägga ett procenttak över hur stor skuld tjänsten får vara av GDP, och genom att diskriminera mellan långivarna beroende på hur stor andel av volymen de innehar. Det är ett faktum att mycket stora aktieägare (individer eller institutioner) måste kunna acceptera en väsentlig förlängning av skuldprofilen, och t.om. delvis avstå från en del av eller hela skulden. Vi måste också på nytt förhandla de orimliga räntenivåer på obligationer som utgivits i länder som drabbats av krisen.

Pseudo "uppenbart faktum" 8: EU skyddar den sociala europeiska modellen.

Det europeiska experimentet är tvetydigt. Två visioner av Europa samexisterar utan att de vågar konkurrera öppet med varandra. För socialdemokrater skall Europa bejaka den europeiska sociala modellen som växte fram i efterkrigstidens sociala kompromisser med dess välfärdsstat, dess offentliga tjänster och industripolitik. Europa skulle ha varit ett bålverk mot den globala liberaliseringen, ett sätt att skydda, upprätthålla och utveckla denna modell. Europa skulle ha försvarat en viss vision av organiseringen av världsekonomin, dvs en globalisering som reglerats av "agencies" för global styrning. Europa skulle ha tillåtit

medlemsländerna att behålla en hög nivå av offentlig konsumtion och omfördelning genom att skydda ländernas förmåga att finansiera utgifter genom harmonisering av skatter på individer, företag och kapital.

Men Europa vill inte erkänna och önskar inte gynna dess säregenhet. Den nu rådande åsikten i Bryssel och i de flesta nationella regeringar är tvärtom den om ett liberalt Europa, vars mål är att "anpassa" de europeiska ekonomierna till globaliseringens behov. Enligt denna åsikt är den europeiska integrationen en möjlighet att underminera den europeiska sociala modellen för att avreglera ekonomierna. Det är helt tydligt genom dominansen inom den inre marknaden av konkurrenslagarna över inhemsk reglering och sociala rättigheter. Detta introducerar konkurrensutsättning för varor och tjänster samt förminska vikten av offentliga tjänster och organiserar konkurrens mellan europeiska löntagare. Social och skattekonkurrens har minskat skatter, särskilt på kapitalinkomster och företag (den "rörliga skattebasen" till skillnad mot den "fasta skattebasen" på arbetskraften), samt satt tryck på sociala utgifter. Fördragen garanterar de s.k. "fyra friheterna": fri rörlighet för människor, varor, tjänster och kapital. Men denna frihet har inte begränsats till den inre marknaden, friheten att flytta kapital har tillerkänts globala investerare, vilket har utlämnat den europeiska produktionsstrukturen åt det internationella kapitalets exploatering. Den europeiska integrationen tycks sålunda påtvinga de europeiska folken nyliberala reformer.

Organiseringen av den makroekonomiska politiken (d.v.s. ECB:s oberoende från den politiska makten och Stabilitets- och tillväxtpakten) markeras genom misstron mot demokratiskt valda regeringar. Denna berövar de europeiska länderna att självständigt föra en penning- och budgetpolitik. En fiskal balans måste åstadkommas och godtyckliga stimulandsåtgärder är förbjudna, endast "automatiska stabilisatorer" är tillåtna att verka. Ingen allmän konjunkturlösning genomförs och inga allmänna mål definieras i termer av tillväxt och sysselsättning. Skillnader mellan olika länder tas ingen hänsyn till och pakten hanterar inte nationella räntenivåer eller rådande underskott i balanserna. Till sist, EU:s mål för offentligt underskott och skuld tar inte hänsyn till nationella ekonomiska faktorer.

Europeiska myndigheter har försökt få fart på "strukturella reformer" (genom breda ekonomiska riktlinjer, BEPGs, den öppna koordinationsmetoden, och Lissabonagendan), men med mycket ojämnt resultat. Dessa försök har antagits på ett sätt som varken är demokratiskt eller mottagligt för beviljande av bidrag och deras nyliberala orientering motsvarade inte nödvändigtvis den politik som fördes på nationell nivå om hänsyn tas till en balans av krafter i var och en av länderna. Försöken resulterade inte omedelbart i de briljanta framgångar som skulle ha kunnat legitimera dem. Rörelsen mot större ekonomisk liberalisering har ifrågasatts (som misslyckandet med Bolkensteindirektivet). En del länder har frestats att nationalisera sin industripolitik, medan de flesta har förblivit i opposition mot harmoniseringen av skatte- och socialpolitiken. Det sociala Europa har förblivit ett tomt ord, och endast ett konkurrensutsatt och finansiellt Europa har i praktiken bekräftat sig självt.

För att gynna en verklig social europeisk modell föreslår vi en diskussion som baseras på följande två åtgärder:

16. Att ifrågasätta den fria rörelsen av kapital och varor mellan EU och resten av världen genom att om det är nödvändigt förhandla om bilaterala och multilaterala avtal.

17. Att göra en "pågående harmonisering" den riktningsgivande principen för det europeiska bygget istället för konkurrenspolitiken. Att etablera bindande gemensamma mål på de sociala och makro-ekonomiska områdena (genom att skapa breda socialpolitiska riktlinjer, BSPGs).

Pseudo "uppenbart faktum" 9: Euron är en sköld mot krisen

Euron borde vara ett skydd mot den globala ekonomiska krisen. När allt kommer omkring har avlägsnandet av växlingsosäkerheter mellan europeiska valutor undertryckt ett viktigt element

av osäkerhet. Ändock har inte euron skyddat oss. Europa är mycket djupare, och under en längre period, drabbad av krisen än resten av världen. Det beror på det sätt som den monetära unionen skapades.

Alltsedan 1999 har euroområdet upplevt en relativ svag tillväxt och ökade skillnader mellan medlemsstaterna vad avser tillväxt, inflation, arbetslöshet och externa obalanser. Eurons politiska ramverk, som tenderar att påtvinga länder som befinner sig i olika situationer en liknande makroekonomisk politik, har vidgat skillnaderna i tillväxt mellan medlemsstaterna. I de flesta länder, särskilt de stora, har lanseringen av euron inte stimulerat tillväxten, vilket är tvärtom vad som utlovades. För andra länder har det blivit tillväxt, men denna har tillkommit till priset av obalanser som är svåra att uthärda. Ortodoxin i penning- och skattepolitiken, som har förstärkts av euron, har skiftat hela bördan för anpassning till arbetskraften. När allt kommer omkring har arbetskraftens flexibilitet och återhållsamhet i lönekrav gynnats, lönernas andel av den totala inkomsten har minskat och ojämlikheterna ökat.

Raset mot botten har vunnits av Tyskland, som har lyckats dra till sig stora handelsöverskott på bekostnad av sina grannar, och särskilt sina egna anställda. Tyskland har pressat ned arbetskraftskostnad och social förmåner, vilket har givit kommersiella fördelar över sina grannar, som inte har lyckats behandla sin arbetskraft lika illa. Det tyska handelsöverskottet är förödande för tillväxten i andra länder. Budget- och handelsunderskott i vissa länder är bara en oundviklig följd av överskott i andra medlemsländer. Allmänt talat så har medlemsländerna misslyckats med att utveckla en koordinerad strategi.

Eurozonen borde ha blivit mindre påverkad av den finansiella krisen än USA och Storbritannien. Inom eurozonen investerar hushållen mycket mindre på de finansiella marknaderna, som är mindre sofistikerade. Och före krisen var de offentliga finanserna i en mycket bättre situation. Underskottet i eurozonen 2007 uppnådde bara 0,7 % av GDP 2007, som kan jämföras med 3 % i USA, Storbritannien och Japan. Men euroområdet led av växande obalanser. De nordliga länderna (Tyskland, Österrike, Nederländerna och Skandinavien) tyglade sina lönenivåer och interna efterfrågan för att bygga upp överskott, medan de sydliga länderna (Spanien, Grekland, Irland) upplevde en stark tillväxt pådriven av räntenivåer som låg under tillväxten och byggde upp externa underskott.

Den finansiella krisen började i USA. Landet har påbörjat en verklig penning- och skattestimulanspolitik, och påbörjat en återgång till finansiell reglering. Å andra sida har Europa misslyckats med att engagera en tillräcklig politik som svarar på krisen. Under åren 2007-2010 har skatteimpulsen begränsats till 1,6 % av GDP inom euroområdet jämfört med 3,2 % i Storbritannien och 4,2 % i USA. Förlusten av produktion orsakad av krisen har varit mycket större i euroområdet än i USA. Växande offentliga underskott inom området har mer varit ett resultat av krisen än av en aktiv politik.

Samtidigt har kommissionen försökt att lansera procedurer mot för stora underskott i medlemsstaterna till den grad att vid mitten av 2010 var i stort sett alla stater i euroområdet berörda. EU-kommissionen begär av medlemsstaterna att begränsa sina underskott till 3 % 2013 eller 2014 oavsett den ekonomiska utvecklingen. De europeiska myndigheterna har fortsatt att begära en återhållsam lönepolitik och angripit de allmänna pensions- och hälsovårdssystemen på bekostnad av den uppenbara risken att fördjupa recessionen över kontinenten och öka spänningarna mellan länderna. Denna brist på koordination eller mera fundamentalt avsaknaden av en EU-budget som tillåter effektiva solidaritetsåtgärder mellan medlemsstaterna har uppmuntrat de finansiella aktörerna att vända sig bort från euron eller t.om. öppet spekulera mot den.

För att euron effektivt skall kunna skydda de europeiska medborgarna mot krisen föreslår vi följande tre åtgärder.

18. Att säkerställa en effektiv koordination av den makroekonomiska politiken och en ömsesidigt planerad minskning av handelsobalanser mellan medlemsländerna.
19. Att förhindra betalningsobalanser i Europa genom en ny bank (som organiserar långivning mellan länderna)
20. Om eurokrisen leder till eurons upplösning, och i avvaktan på en EU-budget, etablera ett inomeuropeiskt betalningssystem (med en gemensam valuta som "Bancor") som kan organisera uppnystandet av obalanser i handeln i Europa.

Pseudo "uppenbart faktum" 10: Den grekiska krisen var en språngbräda mot en europeisk ekonomisk regering och en effektiv europeisk solidaritet.

Från mitten av 2009 har de finansiella marknaderna börjat spekulera i skulder i de europeiska länderna. Överallt så har (ännu) inte rusande skulder och underskott resulterat i högre långsiktiga räntenivåer. De finansiella aktörerna tror att centralbankerna kommer att behålla den kortsiktiga reala räntenivån nära noll under en lång period, och att det inte finns någon verklig risk för inflation eller att ett större land går i konkurs. Men spekulatorerna har sett de organisatoriska bristerna inom euroområdet. Medan bankerna i andra utvecklade länder fortfarande kan understödjas av sina centralbanker så har länderna inom eurozonen av sagt sig denna möjlighet och är fullständigt beroende av de finansiella marknaderna för att finansiera sina underskott. Som ett resultat har spekuleringen exploderat mot de mest ömtåliga länderna inom området dvs. Grekland, Spanien och Irland.

Europeiska myndigheter och regeringar har reagerat saktfärdigt då de inte velat ge intryck av att medlemsstaterna kunde vara berättigade till obegränsat stöd från sina partner. De ville straffa Grekland, som var skyldig till att med hjälp av Goldman Sachs ha dolt den verkliga storleken på sitt underskott. Men i maj 2010 blev ECB och medlemsstaterna tvingade att sätta upp en nödhjälpsfond för att visa marknaderna att de kommer att ställa upp med obegränsade resurser för att stödja de hotade länderna. Som motprestation måste de drabbade länderna tillkännage obegränsade fiskala åtstramningsprogram, vilket kommer att döma den till ekonomiska svårigheter på kort sikt och till en recession på lång sikt. Under trycket av Internationella valutafonden (IMF) och EU-kommissionen har Grekland blivit tvingad att privatisera sina offentliga tjänster och Spanien måste göra sin arbetsmarknad mer flexibel. Även Frankrike och Tyskland, vilken inte har drabbats av spekulering, har tillkännagivit åtstramningsåtgärder.

Men allmänt sett finns det inget efterfrågetryck i Europa. Budget- och skattesituationen är bättre än i USA och Storbritannien, vilket ger visst utrymme för budget- och skattepolitiska åtgärder. Vi måste korrigera obalanser på ett koordinerat sätt. Länderna i norra och centrala Europa som har handelsöverskott bör följa en expansionspolitik – högre löner, sociala utgifter etc.- för att kunna neutralisera en restriktivare politik i de sydligare länderna. I sin helhet skall budget- och skattepolitiken inom eurozonen inte vara återhållsam så länge som den europeiska ekonomin inte uppvisar nästan full sysselsättning.

Men olyckligtvis är anhängarna till en automatisk och restriktiv budget- och skattepolitik stärkta idag. Den grekiska krisen hjälper dem att få oss att glömma grunderna för den finansiella krisen. De som har finansiellt samtyckt till att stödja de sydliga länderna önskar i utbyte påtvinga en skärpning av stabilitets- och tillväxtpakten. Kommissionen och Tyskland vill att alla medlemsländer skall skriva in målet om balanserad budget i sina grundlagar, och låta sina budget- och skattepolitik granskas av en kommitté av oberoende experter. Kommissionen vill påtvinga medlemsländerna en långsiktig åtstramning, så länge som deras offentliga skuld överstiger 60 procent av GDP. Ironiskt nog om det finns en rörelse mot en europeisk ekonomisk regering så är det mot en regering som istället för att lossa på

finanskapitalets grepp påtvingar ytterligare åtstramningsåtgärder och strukturella reformer på bekostnad av social solidaritet mellan medlemsländerna.

Krisen ger den finansiella eliten och de europeiska teknokraterna en möjlighet att genomföra en ”chockterapi” genom att utnyttja krisen till sin fördel och flytta fram positionerna ytterligare för en radikal nyliberal agenda. Men denna politik har en liten möjlighet att lyckas:

- Minskningen av offentliga utgifter kommer att underminera de nödvändiga ansträngningarna på europeisk nivå att finansiera nödvändiga utgifter (som tex. forskning, utbildning, eller familjepolitik) och att kunna hjälpa den europeiska industrin överleva och kunna investera i framtida områden (den grönas ekonomin).

- Krisen kommer göra det möjligt att påtvinga kraftiga nedskärningar i sociala utgifter, ett mål som obevekligt drivs av anhängarna till nyliberalismen. Detta leder till risken av en upplösning av den sociala sammanhållningen, minskad effektiv efterfrågan, och till att hushållen kommer att spara mer för sina pensioner och sjukvård, vilket innebär mer understöd till de privata finansiella institutioner som är ansvariga för krisen.

- Regeringar och europeiska myndigheter kommer att vara ovilliga att sätta på plats en budget- och skatteharmonisering som möjliggör en nödvändig ökning av skatter på den finansiella sektorn, rikedom och höga inkomster.

- De europeiska länderna håller nu på att införa en långsiktig budget- och skattepolitik som kommer att väga tungt på tillväxten. Skatteinkomsterna kommer att falla. Sålunda, de offentliga balanserna kommer knappast att förbättras, skuldkvoten kommer inte att minska, och marknaderna kommer inte att bli återförsäkrade.

- På grund av sina olika politiska och kulturella skillnader har inte alla europeiska länder underkastat sig den järnhårda disciplin som påtvingas av Maastrichtfördraget, alla kommer inte acceptera ytterligare åtstramningar. Risken av att skapa en dynamik att varje land vänder sig in emot sig själv är verklig.

För att kunna röra sig mot en genuin ekonomisk regering och en europeisk solidaritet förslår vi följande två åtgärder.

21. Att etablera en europeisk skatt (t.ex. på koldioxid, eller en skatt på vinster) för att skapa en effektiv europeisk budget som underlättar konvergensen av ekonomierna, och för att sträva mot likvärdiga villkor för offentliga och sociala tjänster i medlemsstaterna på basis av bästa resultat.

22. Att lansera en bred europeisk aktionsplan, som finansieras genom en offentlig ”prenumeration” till låga men garanterade räntenivåer (och/eller genom sedelutgivning från ECB) som tillåter en grön omvandling av den europeiska ekonomin.

Slutsats: Debattera den europeiska ekonomin, skapa vägar för att omformulera den europeiska unionen.

Europa har under tre årtionden byggts på en teknokratisk bas som har uteslutit befolkningarna från den ekonomiskt politiska diskussionen. Den nyliberala doktrinen, som vilar på den numera icke längre försvarbara antagandet om marknadernas effektivitet skall överges. Vi måste åter öppna upp utrymmet för politiken och diskutera alternativ och konsekventa förslag som tyglar finanskapitalet och som organiserar ”harmonisering samtidigt som förbättringar upprätthålls” av det europeiska ekonomiska och sociala systemet (artikel 151 i Lissabonfördraget). Det kräver en sammanföring av avsevärda budgetresurser, som samlas in

genom utveckling av ett kraftigt progressivt skattesystem i Europa. Medlemsstaterna skall också befrias från de finansiella marknadernas grepp. Det är bara om dessa villkor uppfylls som det europeiska projektet kan hoppas att återvinna sin demokratiska legitimitet som det för närvarande inte har från dess medborgare.

Det är utan tvekan inte realistiskt att föreställa sig att 27 länder samtidigt skulle vilja besluta att göra ett sådant brott i metod och mål för den europeiska konstruktionen. Den Europeiska Ekonomiska Gemenskapen började med sex länder. Ett nyskapande av den europeiska unionen kommer också att börja med ett samtycke mellan ett fåtal länder som är villiga att utvärdera alternativa vägar. Allteftersom de förskräckliga konsekvenserna av den rådande politiken kommer att bli uppenbara kommer debatten om alternativa vägar att växa fram i Europa. Sociala strider och politiska förändringar kommer att inträffa vid olika tider och i olika länder. Några länder kommer att ta förnyande initiativ. De som önskar göra detta kommer att vilja börja ta utökade samarbetsinitiativ för att ta djärva steg inom områdena för finansiell reglering, budget- och skattepolitik samt social politik. Genom specifika åtgärder kommer dessa länder att sträcka ut sina händer till andra folk, så att de kan komma med i rörelsen.

Som en konsekvens tycks det viktigt att just nu skissa och debattera breda inriktningar för en alternativ ekonomisk politik som kommer att göra en omskapandet av den europeiska konstruktionen möjlig.

(Översättning Jan-Erik Gustafsson, docent, Mark- och vattenteknik, KTH)